

ზღვიდან მთებამდე — მცენარეების გამოყენება აჭარაში, სამეგრელოსა და ქვემო სვანეთში

რაინერ ვ. ბუსმანი, ნარელ ი. პანიაგუა სამბრანა, შალვა სიხარულიძე, ზაალ კიკვიძე, მაია დარჩიძე, ზურაბ მანველიძე, ჟანა ეხვია, დავით ქიქოძე, დავით ჭელიძე, მანანა ხუციშვილი, ქეთევან ბაცაცაშვილი, რობი ე. ჰარტი

Repatriation - Research

თავდაპირველად გამოქვეყნდა: (Bussmann, R.W., Paniagua Zambrana, N.Y., Sikharulidze, S., Kikvidze, Z., Darchidze M, Manvelidze Z, Ekhvaia J, Kikodze, D., Tchelidze, D., Khutsishvili, M, Batsatsashvili, K., Hart, R.E. (2020). From the sea to the mountains - plant use in Ajara, Samegrelo and Kvemo Svaneti, Sakartvelo (Republic of Georgia), Caucasus. *Ethnobotany Research and Applications* 20(9) doi: 10.32859/era.20.9.1-34.)

აბსტრაქტი

აჭარა, სამეგრელო და ქვემო სვანეთი საქართველოს ისტორიული მხარეებია, განლაგებული დიდი კავკასიონის დასავლეთი ნაწილის სამხრეთი მაკრო-ფერდობებსა (სამეგრელო და ქვემო სვანეთი) და მცირე კავკასიონის დასავლეთში, შავი ზღვამდე (აჭარა). ჩვენი შრომა სწავლობდა მცენარეთა ტრადიციულ გამოყენებას ამ რეგიონებში. სავსე სამუშაოები ჩატარდა 2014 წლის ივლის-აგვისტოსა და 2019 წლის ივნის-ნოემბერში. ნახევრად სტრუქტურირებული კითხვარებით გამოიკითხა 84 რესპონდენტი (40 ქალი და 44 კაცი), მათგან წინასწარი სიტყვიერი თანხმობის მიღების შემდეგ, კვლევის რეგიონში აღრიცხული იქნა 276 მცენარის სახეობა, რომლებიც 181 გვარსა და 88 ოჯახს ეკუთვნის, ასევე 3 სოკოს სახეობა კიდევ 5 სოკო, რომელთა სახეობამდე გარკვევა ვერ მოხერხდა, მთლიანობაში სულ ცოტა 9 გვარის და 7 ოჯახის სოკო. აღინუსხა ასევე მღიერის 1 სახეობის გამოყენება. ამათგან, 163 სახეობა ველურად გროვდებოდა, 114 ბალ-ბოსტნებში მოყავდათ, ხოლო 18 გროვდებოდა როგორც ველურ ბუნებაში, ისე ბალ-ბოსტნებში.

გამოყენებული მცენარეების სახეობები რეგიონის შიგნით უმთავრესად თანხვედრილი იყო, ოდნავ მეტი იყო სხვაობები მცენარეთა გამოყენებაში.

გარემოზე მორგების ანალიზმა აჩვენა, რომ ამ ცვალებადობის დიდი ნაწილი აიხსნება მონაწილეთა სოფლების მდებარეობით.

Correspondence

რაინერ ვ. ბუსმანი¹, ნარელ ი. პანიაგუა სამბრანა¹, შალვა სიხარულიძე¹, ზაალ კიკვიძე², მაია დარჩიძე³, ზურაბ მანველიძე³, ჟანა ეხვია⁴, დავით ქიქოძე¹, დავით ჭელიძე¹, მანანა ხუციშვილი¹, ქეთევან ბაცაცაშვილი⁴, რობი ე. ჰარტი⁵

¹ბოტანიკის ინსტიტუტი და ბაკურიანის ბოტანიკური ბაღი, ეთნობოტანიკის განყოფილება, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბოტანიკური ქ. 1, 0105 თბილისი
²ეთნობიოლოგიისა და სოციო-ეკოლოგიის ინსტიტუტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჩოლოყაშვილის გამზ. 5, 0162 თბილისი
³ბათუმის ბოტანიკური ბაღი, მწვანე კონცხი, ბათუმი 6400

⁴ეკოლოგიის ინსტიტუტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჩოლოყაშვილის გამზ. 5, 0162 თბილისი

⁵William L. Brown Center, Missouri Botanical Garden, PO Box 299, St. Louis, MO 63166-0299, USA

*საკონტაქტო ავტორი, ელ.ფოსტა: rainer.bussmann@iliauni.edu.ge

Ethnobotany Research & Applications
20:50 (2020)

ზღვის დონიდან სიმაღლე მნიშვნელოვნად ხსნიდა მცენარეთა სახეობების ორდინაციას, მაგრამ ვერ ხსნიდა სხვაობებს ამ მცენარეთა გამოყენებაში. მონაწილეთა სქესს არ ქონდა მნიშვნელობა არც მცენარეთა ორდინაციისთვის, არც მათი გამოყენების კატეგორიათა ორდინაციისთვის.

გასაღები სიტყვები: კავკასია, ეთნობოტანიკა, მცენარეთა გამოყენება, ტრადიციული ცოდნა, პოსტსაბჭოთა განვითარება

შესავალი

საქართველო გამოირჩევა კულტურული და მათი მონათესავე ველურ მცენარეთა დიდი სახეობრივი მრავალფეროვნებით, ხოლო მცენარეების გამოყენება სამკურნალო მიზნებით მეტად გავრცელებულია (Akhalkatsi *et al.* 2018a,b), რასაც

ათასწლეულობით ისტორია აქვს (McGovern *et al.* 2018). მცენარეებს იყენებენ მრავალგვარი ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენლები (Söderlind 2015). აჭარა, სამეგრელო და ქვემო სვანეთი საქართველოს ისტორიული მხარეებია, დიდი კავკასიონის დასავლეთი ნაწილის სამხრეთი მაკროფერდობებსა (სამეგრელო და ქვემო სვანეთი) და მცირე კავკასიონის დასავლეთში შავი ზღვისკენ (აჭარა) (Kordzakhia and Javakhishvili 1971) (ნახ. 1).

ნახ. 1. კვლევის რეგიონი.

ამ რეგიონების მცენარეულობა მოიცავს მთის ტყეებს, სუბალპურ, ალპურ, სუბნივალურ და ნივალურ ზონებს და ხასიათდება მცენარეულობის ვერტიკალური სარტყლიანობის დასავლეთ კავკასიური, ანუ კოლხური ტიპით (Gagnidze and Davitadze 2000; Zazanashvili *et al.* 1999). მოსახლეობის უმრავლესობა მეტყველებს ქართულად და ადგილობრივ კილოკავებსა და ენებზე — მეგრულად, სვანურად, ზოგ შემთხვევაში ლაზურად, რომლებიც ყველა იბერიულ-კავკასიურ ენების ოჯახს მიეკუთვნება (Beridze *et al.* 2003).

აჭარა, ოფიციალურად აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა, არის საქართველოს ისტორიული და პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული რეგიონი. მდებარეობს ქვეყნის სამხრეთ-სასავლეთ კუთხეში

და ზღვისპირიდან მცირე კავკასიონის მთებზე ვრცელდება, თურქეთის ჩრდილოეთით.

აჭარა კოლხეთისა და კავკასიის იბერიის უძველესი ნაწილია. ჩვ.წ-მდე V საუკუნეში აქ გაჩნდა ბერძნული კოლონიები, ხოლო II საუკუნეში რომაელების მმართველობის ქვეშ იყო. ჩვ.წ. VIII საუკუნეში აჭარა მოექცა აფხაზეთის სამეფოს შემადგენლობაში, შემდეგ კი, XI საუკუნეში გახდა მთლიანი საქართველოს სამეფოს ნაწილი. ოსმალებმა აჭარა დაიპყრეს 1614 წელს და აჭარელი მოსახლეობა თანდათან გამაჰმადიანდა. 1878 წ. ოსმალეთი იძულებული გახდა დაეთმო აჭარა რუსეთის იმპერიისთვის. აჭარა დროებით ოკუპირებული იყო თურქეთისა და ბრიტანეთის არმიების მიერ 1918–1920 წლებში, 1920 წელს კი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის

ნაწილი გახდა. საბჭოთა პერიოდში აჭარა იყო ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ 1991 წელს, აჭარა არის დამოუკიდებელი საქართველოს ნაწილი. მხოლოდ 2007 წ. მოხერხდა რუსეთის საოკუპაციო ჯარების გაყვანა ბათუმიდან.

აჭარა ცნობილია თავის ნოტიო ჰავით (განსაკუთრებით სანაპირო ნაწილში) და ხანგრძლივი წვიმიანი სეზონით. რეგიონში ნალექები უმაღლესია საქართველოს და კავკასიის სხვა რეგიონებთან შედარებით. საერთოდ აჭარის რეგიონი, რომელშიც მინიმალური ნალექები 2200 მმ-ს აღემატება, ერთ-ერთი ყველაზე წვიმიანია ჩრდილოეთი ნახევარსფეროს ზომიერ ნაწილში. მესხეთის ქედის დასავლეთი ფერდობები ზღვიდან მონაზერი ქარების მეშვეობით 4500 მმ ნალექს იღებს წელიწადში. აჭარის შიდა რაიონები გაცილებით უფრო მშრალია, ვიდრე ზღვისპირეთის მთები ან დაბლობი. ზამთრობით აჭარის მაღალმთიან რაიონებში ნალექები ჩვეულებრივ უხვად მოდის და თოვლის საფარის სისქე რამოდენიმე მეტრს აღწევს. ზაფხულის საშუალო ტემპერატურაა 22–24°C დაბლობში და 17–21°C მთებში. აჭარის ყველაზე მაღლა მდებარე ადგილებში ტემპერატურა კიდევ უფრო დაბალია. ზამთრის საშუალო ტემპერატურაა 4–6°C სანაპირო ზოლში, მაგრამ ბევრად ნაკლებია შიდა რაიონებში: -3–2 °C.

ქვემო სვანეთი, ცხენისწყლის ზემო წელში მდებარეობს და ადმინისტრაციულად რაჭა-ლეჩხუმს ექვემდებარება. ლანდშაფტებში გაბატონებულია ღრმა ხეობებით გაყოფილი მაღალი მთები. რეგიონის დიდი ნაწილი, ზღვის დონიდან 1800 მ-ზე დაბლა, დაფარულია შერეული და წიწვოვანი ტყეებით. ტყეების ზონაში ვხვდებით ნაძვს (*Picea orientalis*), სოჭს (*Abies nordmanniana*), წიფელს (*Fagus orientalis*) და რცხილას (*Carpinus orientalis*). ზღვის დონიდან 1800 მ-ზე მაღლა დაახლ. 3000 მ-მდე მცენარეულობა სუბალპური და ალპური მდელოებითაა წარმოდგენილი. ჰავა სვანეთში ნოტიოა და შავი ზღვიდან მონაზერი ჰაერის მასების გავლენის ქვეშა მთელი წელი. წლიური ნალექები 1000-დან 3200 მმ-მდეა. სვანეთის ყველაზე დაბლა მდებარე რაიონების ჰავა ხასიათდება ხანგრძლივი, თბილი ზაფხულით და შედარებით ცივი და თოვლიანი ზამთრით. ზღვის დონიდან 2000 მ-ზე მაღლა მდებარე რაიონებში ზაფხული მოკლე (სამ თვეზე ნაკლები) და გრილია, ზამთრები კი გრძელი და ცივი.

ქვემო სვანეთი თავიდან კოლხეთის, შემდეგ აფხაზეთის სამეფოს ნაწილი იყო, XI საუკუნიდან კი საქართველოს სამეფოს შემადგენლობაშია. მონღოლების შემოსევები ვერ აღწევდა სვანეთამდე და გარკვეული დროით ეს კუთხე იქცა ქართული

კულტურის საცავად. როცა საქართველოს სამეფო საბოლოოდ დაიშალა 1470 წელს, ზემო სვანეთი დამოუკიდებელ სამთავროდ, ქვემო სვანეთი კი დროებით სამგრელოს ნაწილად იქცა. მივარდნილობის გამო რეგიონმა საკმაო ავტონომია შეინარჩუნა 1857 წლამდე, ვიდრე რუსეთის იმპერია იქ თავის სრულ ხელისუფლებას დაამყარებდა.

სამეგრელო საქართველოს დასავლეთში მდებარე ისტორიული მხარეა, რომელსაც ადრე ოდიშს უწოდებდნენ. უმთავრესად დასახლებულია მეგრელებით, რომლებიც თავიანთ საკუთარ ენაზე მეტყველებენ. ეს ენა ქართველური ენების ოჯახში შედის, ქართულთან, ლაზურთან, ჭანურთან და სვანურთან ერთად. შავ ზღვასთან მიმდებარე საქართველოს სხვა რეგიონების მსგავსად, სამეგრელოს ჰავა ახლოა სუბტროპიკულთან და ხშირად წვიმს. სანაპირო ზოლში ბევრია ჭაობი, მიუხედავად მათი დაშრობის მცდელობისა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ.

ძველ დროში სამეგრელო წარმოადგენდა კოლხეთის სამეფოს (ჩვენს ნელთაღრიცხვამდე XI-VI საუკუნეები), შემდეგ კი ეგრისის (ჩვენი წელთაღრიცხვის IV-VI საუკუნეები) მთავარ ნაწილს. XI-XV სამეგრელო იყო საქართველოს დიდი სამეფოს ნაწილი. XVI საუკუნიდან 1857 წლამდე სამეგრელოს დამოუკიდებელ სამთავროს დადიანები მართავდნენ. 1803 წლის დეკემბრიდან სამეგრელოს სამთავრო იყო რუსეთის იმპერიის პატრონაჟის ქვეშ და 1867 წელს შეუერთდა რუსეთის იმპერიას. 1918-1921 წლებში სამეგრელო შედიოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში. 1991 წლიდან დამოუკიდებელი საქართველოს ნაწილია.

ამ შრომაში ჩვენ აღვწერთ მცენარეების ტრადიციულ გამოყენებას აჭარაში, ქვემო სვანეთსა და სამეგრელოში. კვლევა ნარიმართა შემდეგი ჰიპოთეზების შესამოწმებლად: (1) მცენარეების ცოდნა მეტია ზღვის დონიდან მაღლა მდებარე, იზოლირებულ სოფლებში, (2) ბალ-ბოსტნების გაშენებას უფრო ზღვის დონიდან დაბალ სიმაღლეებზე მისდევენ და (3) ბალახოვანი მცენარეებს ფხლად უფრო მაღლა მდებარე სოფლებში იყენებენ.

მასალა და მეთოდები

ეთნობოტანიკური გამოკითხვა

საველე სამუშაოები ჩატარდა 2014 წლის ივლის-აგვისტოსა და 2019 წლის ივნისსა და ნოემბერში. ნახევრად სტრუქტურირებული კითხვარებით გამოკითხა 84 მონაწილე (40 ქალი და 44 კაცი), წინასწარი სიტყვიერი ინფორმირებული თანხმობის მიღების შემდეგ. მონაწილეები შეირჩეოდა ჯაჭვური მეთოდით და ვცდილობდით

დაგვეცვა ბალანსი ასაკობრივ ჯგუფებსა (25-96 წ.) და სქესს შორის. მაგრამ მონაწილეთა უმრავლესობა მაინც 45 წელზე უხნესი იყო, რადგან საქართველოს მივარდნილ სოფლებში ძალიან ცოტაა ახალგაზრდები. ყველა გამოკითხვა ჩატარდა მონაწილის სახლსა და ბოსტანში, ქართულად და ადგილობრივ დიალექტებზე. ბაღ-ბოსტნის მცენარეები გამოიყენებოდა საუბრის დასაწყისად, ველური მცენარეების სახელები კი თავისუფალი ჩაწერით აღირიცხებოდა. ტყის (ანუ ველური) და ბაღ-ბოსტნის (ანუ შინ მოყვანილი) მცენარეები ირკვეოდა ადგილზევე, არსებული ლიტერატურის მიხედვით (საქართველოს ფლორა 1971-2011; მაყაშვილი 1952-1953), ნიმუშები გროვდებოდა და ინახება საქართველოს ეროვნულ ჰერბარიუმში (TBI). ყველა სახეობის ნომენკლატურა მისდევს Tropicos (Angiosperm Phylogeny Group 2009, <http://www.tropicos.org>). სოკოების ნომენკლატურა მისდევს MycoBank-ს (<http://www.mycobank.org>). მცენარეთა ქართული დასახელებების სტანდარტად ვიყენებდით მაყაშვილის ბოტანიკურ ლექსიკონს (1991).

სტატისტიკური ანალიზი

მონაწილეთა დაშორებას ვითვლიდით არამეტრული მრავალგანზომილებიანი მასშტაბირებით ორდინაციის ორ, მცენარეებისა და მათი გამოყენების, მატრიცებში. პირველ მატრიცაში სვეტები წარმოადგენენ მცენარეებს, მეორეში კი ამ მცენარეების გამოყენების კატეგორიებს. მიღებულ ორდინაცია ერთმანეთთან ახლოს განალაგებს იმ მონაწილეებს, რომლებიც ერთსა და იმავე მცენარეებს და მათი გამოყენების მსგავს კატეგორიებს ასახელებენ. შემდეგ, ორდინაციის ამ სივრცეებს მოვარგებდით სხვადასხვა გარემო ვექტორებს (სოფლის სახელი, მისი სიმაღლე ზღვის დონიდან) და ფაქტორებს (სქესი, ასაკობრივი ჯგუფი), რომ გვეჩვენებდა, რომელი ვექტორი ან ფაქტორი ახსნის კარგად მონაწილეთა განლაგებას ორდინაციულ სივრცეებში. დაშორებებს ვითვლიდით ბრეი-კურტისის ინდექსით, ხოლო მორგების მნიშვნელოვნებას ვითვლიდით რანდომიზაციის (999-ჯერ) ტესტით. ანალიზისთვის ვიყენებდით R პროგრამის პაკეტ Vegan-ს (Okasanen *et al.* 2018).

მონაწილეთა კონსენსუსი (IFC) მოცემული გამოყენების კატეგორიისთვის (UC) გამოითვლებოდა როგორც გამოყენების ჩანაწერების რაოდენობას (UR) (ერთი მცენარის გარკვეული მიზნით გამოყენება) გამოკლებული ტაქსონთა რაოდენობა (t) და გაყოფილი გამოყენების ჩანაწერთა რაოდენობას გამოკლებულ 1-ზე

$$(N_{UR} - N_t) / (N_{UR} - 1)$$

სახეობები რანჟირდებოდა სამი ინდექსის მიხედვით: (i) კულტურული მნიშვნელოვნება (CI):

მონაწილეთა რიცხვი, რომლების მოცემული სახეობას ახსენებდა გამოყენების მოცემულ კატეგორიაში, გაყოფილი მონაწილეთა რიცხვზე, რომლებიც ამ სახეობას ახსენებდნენ. შემდეგია გამოყენების მრავალფეროვნება (UD), ესაა შანონის ინდექსი გამოთვლილი გამოყენების კატეგორიებისთვის. ამ გამოთვლებისთვისაც ვიყენებდით R პროგრამის პაკეტ Vegan-ს (Okasanen *et al.* 2018). ვითვლიდით ასევე გამოყენების სიდიდეს (UV): ესაა მოცემული სახეობის ჩანაწერთა ჯამი გაყოფილი გამოკითხულ მონაწილეთა საერთო რაოდენობაზე რეგიონში (Philips and Gentry 1993).

შედეგები

კვლევის რეგიონში აღვრიცხეთ 276 მცენარის სახეობა, რომლებიც 181 გვარსა და 88 ოჯახს ეკუთვნოდა, ასევე 3 სოკოს სახეობა კიდეც 5 სოკო, რომელთა სახეობამდე გარკვევა ვერ მოხერხდა, მთლიანობაში სულ ცოტა 9 გვარის და 7 ოჯახის სოკო. აღინუსხა ასევე მღიერის 1 სახეობის გამოყენება. ამათგან, 163 სახეობა ველურად გროვდებოდა, 114 ბაღ-ბოსტანში მოყავდათ, ხოლო 18 გროვდებოდა როგორც ველურ ბუნებაში, ისე ბაღ-ბოსტანში (ცხრილი 1). ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოყენების კატეგორიები იყო საკვები და სამკურნალო მცენარეები. მონაწილეთა ასაკობრივი ჯგუფების შემადგენლობა მოცემულია ცხრილ 2-ში.

მონაწილეთა მცირედ დიფერენცირდებოდა ჩაწერილი მცენარეული სახეობების მიხედვით. მცენარეების ცოდნაში განსხვავებებს ყველაზე მეტად განსაზღვრავდა სოფლის სიმაღლე ზღვის დონიდან, თუმცა ეს დამოკიდებულება საკმაოდ შეზღუდული იყო (ნახ. 2 A,B; $r^2 = 0.116$). შემდეგი ფაქტორი იყო სოფლის მდებარეობა (ნახ. 2 c; $r^2 = 0.325$). რაც შეეხება მცენარეების გამოყენებას, სხვაობები ცოტა იყო და ზღვის დონიდან სიმაღლე აღარ იყო მნიშვნელოვანი (ნახ. 2 D,E). სამაგიეროდ, სოფლის მდებარეობა მნიშვნელოვნად ხსნიდა გამოყენების კატეგორიების ორდინაციას (F, $r^2 = 0.215$). მთლიანობაში, სოფლების სიმაღლეს ზღვის დონიდან არ ჰქონდა რაიმე განმასხვავებელი მნიშვნელობა რეგიონში გამოყენებული მცენარეებზე, მაგრამ სოფლის მდებარეობა ყველაზე უკეთ ხსნიდა სხვაობებს როგორც მცენარეთა სახეობების ($r^2 = 0.7433$, $P = 0.001$) (ცხრილი 3), ისე მათი გამოყენების ($r^2 = 0.8244$, $P = 0.001$) (ცხრილი 4) ორდინაციებში.

ცხრილი 1. მცენარეების გამოყენება აჭარაში, სამეგრელოსა და ქვემო სვანეთში

მცენარის ოჯახი	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	ადგილობრივისახელი	გამოყენება	გამოყენებული ნაწილი	მდებარეობა
Actinidiaceae	<i>Actinidia callosa</i> Lindl.	აქტინიდიას; კივი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Adoxaceae	<i>Sambucus ebulus</i> L.	ანწლი	დინჭირი	სამკურნალო, ცხოველ. საკვები	ნაყოფი	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Adoxaceae	<i>Sambucus nigra</i> L.	დიდგულა; თხიფსელა	გეყრუა; თახვანტია ჯა	სამკურნალო, ნაკეთობები	ღერო, ნაყოფი	ტყე
Adoxaceae	<i>Viburnum lantana</i> L.		თურსა	სამკურნალო	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Adoxaceae	<i>Viburnum opulus</i> L.	ძახველი	ნანწოფი	საკვები	ნაყოფი	ტყე
Agaricaceae	<i>Agaricus arvensis</i> Schaeff.	ქამა	ქოქოდლი	საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Agaricaceae	<i>Agaricus campestris</i> L.	მარქვალა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Amanitaceae	<i>Amanita caesarea</i> (Scop.) Pers.	ნიყვი		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Amaranthaceae	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	ჩვეულბრივი ჯიჯლაყა		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Amaranthaceae	<i>Amaranthus spinosus</i> L.	ჩვეულბრივი ჯიჯლაყა		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Amaranthaceae	<i>Beta vulgaris</i> L.	ჭარხალი; შავი ფხალი		საკვები	ფოთოლი, ფესვი	ბალ-ბოსტ.
Amaranthaceae	<i>Beta vulgaris</i> L. ssp. <i>cicla</i> (L.) Moq.	ჭარხალი	სოტოლია	საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Amaranthaceae	<i>Chenopodium album</i> L.	ნაცარქათამა; ქათამნაცარა	ჯუმენია	საკვები, ცხოველ. საკვები	ფოთოლი	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Amaryllidaceae	<i>Allium cepa</i> L.	ხახვი; ხვარხვი		საკვები	ძირხვენა, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Amaryllidaceae	<i>Allium fistulosum</i> L.	ჭლაკვი	ჭაგვ	საკვები	ძირხვენა	ბალ-ბოსტ.
Amaryllidaceae	<i>Allium porrum</i> L.	პრასა; პრასი		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Amaryllidaceae	<i>Allium rotundum</i> L.	ყანის ნიორი; ჭლაკვი	სორხი; ღოღე სორხი;	საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Amaryllidaceae	<i>Allium sativum</i> L.	ნიორი		საკვები	ძირხვენა	ბალ-ბოსტ.
Amaryllidaceae	<i>Allium</i> sp.	ველური პრასა () მთის ლანძილი;		საკვები	ღერო	ტყე
Amaryllidaceae	<i>Allium victorialis</i> L.	ნიორა; შიშკილი; შყაჟვი ღვესუ	შიშლილ	საკვები	ყლორტი, ფოთოლი	ტყე
Amaryllidaceae	<i>Galanthus woronowii</i> Losinsk.	ვორონოვის თეთრყვავილა	ენძელა	საკვები, სამკურნალო	შირხვენა, ყლორტი	ტყე
Amaryllidaceae	<i>Narcissus</i> sp.	ნარგიზი; ნიორა		საკვები	ყვავილი	ტყე
Apiaceae	<i>Aethusa cynapium</i> L.	მცენარე ძაღლის ქინძი ()		სამკურნალო	ყლორტი	ტყე

Apiaceae	<i>Agasyllis latifolia</i> (Bieb.) Boiss.	დუცი	ღეი	საკვები	ფესვი	ტყე
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	ცერეცო		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Apiaceae	<i>Apium graveolens</i> L.	ნიახური; სონა		საკვები, სამკურნალო	ყლორტი ნაყოფითა და თესლით	ბალ-ბოსტ.
Apiaceae	<i>Carum carvi</i> L.	კვლიავი	გიცრულ	საკვები	თესლი	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Apiaceae	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ქინძი ()		საკვები	ყლორტი, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Apiaceae	<i>Daucus carota</i> L. ssp. <i>sativus</i>	სტაფილო		საკვები	ფესვი	ბალ-ბოსტ.
Apiaceae	<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh.	კოფრჩხილა		საკვები	ფოთოლი	ტყე
Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	დიდი კამა; კამა; ოკრუპი		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Apiaceae	<i>Heracleum apifolium</i> Boiss	დიყი		შხამიანი	ყლორტი	ტყე
Apiaceae	<i>Heracleum</i> sp.	დიყი	ჩიჩვლა	საკვები	ყლორტი	ტყე
Apiaceae	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss	ოხრახუმი	მაკიდო; მაკინდოლი	საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Aquifoliaceae	<i>Ilex colchica</i> Pojark.	ბაძგი; ბარცხი	ჭყორი	დეკორატიული	ნაყოფი	ტყე
Araceae	<i>Arum</i> sp.	ნიუკა; ქალაკოდა		საკვები	ფოთოლი	ტყე
Araceae	<i>Zantedeschia aethiopica</i> (L.) Spreng.			დეკორატიული	მთელი მცენარე	ბალ-ბოსტ.
Araliaceae	<i>Aralia spinosa</i> L.	არალია		საკვები	ყვავილი	ბალ-ბოსტ.
Araliaceae	<i>Hedera colchica</i> (K. Koch) K. Koch	სურო		ცხოველ. საკვები, საკვები	ფოთოლი	ტყე
Aristolochiaceae	<i>Aristolochia iberica</i> Fisch. & C.A. Mey. ex Boiss.	ძირმწარა	წამალდიდი	სამკურნალო	ძირხვენა	ტყე
Asparagaceae	<i>Asparagus officinalis</i> L.			საკვები	ფოთოლი	ტყე
Asparagaceae	<i>Ornithogalum woronowii</i> Kasch	იმერული ძალღნიორა		საკვები	ძირხვენა	ტყე
Asparagaceae	<i>Polygonatum glaberrimum</i> K.Koch	სვინტრი	სკვანტილა	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Asparagaceae	<i>Ruscus colchicus</i> Yeo	ძმერხლი	ზორმეხი	საკვები, ცხოველ.	ყლორტი	ტყე
Asparagaceae	<i>Scilla</i> sp.	ცისთვალა	ოლენა	საკვები	ყლორტი	ტყე
Aspleniaceae	<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newman	ირმის ენა; პუბენა	ჩხოუშ ნინა	ვეტერინ. ცხოველ. საკვები	მთელი მცენარე, ფოთოლი	ტყე
Asteraceae	<i>Artemisia dracunculus</i> L.	ტარხუნა		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Asteraceae	<i>Bidens tripartida</i> L.	ორკბილა	უნა ბანკარია	სამკურნალო	თესლი	ტყე
Asteraceae	<i>Centaurea iberica</i> Trevir ex Spreng.	ნარცეცხლა		კულტურული	მთელი მცენარე	ტყე
Asteraceae	<i>Cirsium vulgare</i> L.	ჩვეულეზრივი ნარი	ქვაცხაცხი	საკვები	ყვავილი	ტყე

Asteraceae	<i>Crepis</i> sp.			საკვები	ფოთოლი	ტყე
Asteraceae	<i>Helianthus annuus</i> L.	მზესუმზირა		საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Asteraceae	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	მინავაშლა; მინის ვაშლი		საკვები, სამკურნალო	ძირხვენა	ბალ-ბოსტ.
Asteraceae	<i>Helichrysum graveolens</i> (M. Bieb.) Sweet	ნეგო		სამკურნალო	ყვავილი, ფოთოლი, ღერო	ტყე
Asteraceae	<i>Lactuca sativa</i> L.	სალათა; სალათის ფოთლები		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Asteraceae	<i>Lapsana communis</i> L.	ფურფურა	ბურტყილა	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Asteraceae	<i>Petasites albus</i> (L.) Gaertn.	ბურა; ბურღუ	დიღმა	საკვები, სამკურნალო	ფოთოლი, ფესვი	ტყე
Asteraceae	<i>Pyrethrum</i> sp.	გვირილა	ქამენია	სამკურნალო	ყვავილი	ტყე
Asteraceae	<i>Senecio pojarkovae</i> Schischk.	პოიარკოვას თავყვითელა	სისვლა	სამკურნალო	მთელი მცენარე	ტყე
Asteraceae	<i>Siegesbeckia orientalis</i> L.	ბირკალუა	ბანკარია	სამკურნალო	თესლი	ტყე
Asteraceae	<i>Solidago canadensis</i> L.	ყვავილწვრილა	ძიძო	საკვები, სარეველა	ყვავილი	ტყე
Asteraceae	<i>Tagetes patula</i> L.	იმერული ზაფრანა; ყვითელი ყვავილი	ჭითაპირი	საკვები	ყვავილი, თესლი, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Asteraceae	<i>Taraxacum officinale</i> Wigg.	ბაბუნჯერა	თუნთიშ ქები	საკვები, სამკურნალო	ყვავილი	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Asteraceae	<i>Tussilago farfara</i> L.	ვირისტერფა		სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Asteraceae	<i>Xanthium strumarium</i> L.	ლორის ბირკა	ბანკარია	სამკურნალო	თესლი	ტყე
Balsaminaceae	<i>Impatiens balsamina</i> L.	ბალის ინა; ინა		კულტურული ნაკეთობები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Balsaminaceae	<i>Impatiens balsamina</i> L.				ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Begoniaceae	<i>Begonia rex</i> Putz.	ბეგონია; ბატიბუტი		საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Berberidaceae	<i>Berberis vulgaris</i> L.	კონახური ('); ჩვეულებრივი კონახური მურყანი;		საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Betulaceae	<i>Alnus barbata</i> C.A. Mey.	ჩვეულებრივი მურყანი;	თხომ; თხუმე	სამკურნალო, ნაკეთობები	ნაყოფი, ფოთოლი, ღერო	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Betulaceae	<i>Alnus glutinosa</i> subsp. <i>barbata</i> C.A.Mey. Yalt.	ჩვეულებრივი მურყანი		ნაკეთობები	ღერო, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Betulaceae	<i>Betula litwinowii</i> Doluch.	თეთრი არყი	ჭყერია	ნაკეთობები	ყლორტი	ტყე

Betulaceae	<i>Betula medwediewii</i> Regel	მეღვედევის არყი		ნაკეთობები	ყლორტი	ტყე
Betulaceae	<i>Betula</i> sp.	არყი	გვალაში ბული	საკვები, სამკურნალო	წვენი, ფოთოლი	ტყე
Betulaceae	<i>Carpinus betulus</i> L.	ევროპული რცხილა; ცხემლა; ცხიმური; ცხემური		ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Betulaceae	<i>Corylus avellana</i> L.	ჩვეულებრივი თხილი; თხირი		საკვები, ნაკეთობები	თესლი, ყვავილი, ყლორტი, ღერო	ბალ-ბოსტ., ტყე
Betulaceae	<i>Corylus pontica</i> K. Koch.	თხილი		საკვები, ნაკეთობები	თესლი, ყვავილი, ყლორტი, ღერო	ბალ-ბოსტ., ტყე
Betulaceae	<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	უხრაგი		ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Bignoniaceae	<i>Catalpa bignonioides</i> Walter	კატალპა; ლობიოს ხე		ნაკეთობები	ღერო	ბალ-ბოსტ.
Boletaceae	<i>Boletus edulis</i> Bull.	დათვა სოკო		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Boletaceae	<i>Leccinum scabrum</i> (Bull.) Gray	დედაბერა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Boraginaceae	<i>Symphytum caucasicum</i> M. Bieb.	ლაშქარა	მელენი	სამკურნალო	ფესვი	ტყე
Brassicaceae	<i>Armoracia rusticana</i> (G. Gaertn.) B. Mey. & Scherb.	პირშუშხა; ხრენი		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	სარეპტის მდოგვი	დონგი	საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Brassica oleracea</i> L.	კომბოსტო		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>gongylodes</i>	კოლრაბი; ხვითი	კეჟერა ფხალი; ხული	საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Brassica rapa</i> L. subsp. <i>rapifera</i> Metzger	თალგამი; ბოლოკი		საკვები	ფესვი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Brassica montana</i> Pourr.		; ხული	საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Lepidium sativum</i> L.	წინმატი		სამკურნალო	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Raphanus raphanistrum</i> subsp. <i>sativus</i> (L.) Domin	თვის ბოლოკი	რედისკა	საკვები	ფესვი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Raphanus sativus</i> L. var. <i>major</i>	ბოლოკი (')		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Brassicaceae	<i>Raphanus sativus</i> L. var. <i>major</i>	მთის ბოლოკი		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Buxaceae	<i>Buxus colchica</i> Pojark.	ბზა; ბზაკალი		ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Cactaceae	<i>Opuntia</i> sp.	ოპუნცია	გორდის ყვავილი	სარეველა	მთელი მცენარე	ბალ-ბოსტ.
Campanulaceae	<i>Campanula alliariifolia</i> Wild.	ბუსკანტურა	სკვანტილა	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Campanulaceae	<i>Campanula glomerata</i> L.	დილხამი	ჭარბადელო	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Campanulaceae	<i>Campanula lactiflora</i> M. Bieb.	კენკეშა	დონდოლო	საკვები	ფოთოლი, ყლორტი	ტყე
Cannabaceae	<i>Cannabis sativa</i> L.	კანაფი; ქანა		საკვები, ნაკეთობები	თესლი	ბალ-ბოსტ.

Caryophyllaceae	<i>Silene wallachiana</i> Klotzsch	ჭყიპანტა	სატკეცელა	საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Celastraceae	<i>Euonymus europaeus</i> L.	ევროპული ჭანჭყატი	კამფურის ხე	ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Commelinaceae	<i>Commelina communis</i> L.	ტყის ჭორტანა	მაფათია	სარეველა	ყვავილი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Convolvulaceae	<i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br.	დიდი ხვართელა; ფუტია	ნახერწელ	სამკურნალო	მთელი მცენარე	ბალ-ბოსტ.
Convolvulaceae	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	ხვართელა		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Cornaceae	<i>Cornus mas</i> L.	შინდი	ბძგირი	საკვები	ნაყოფი	ტყე
Crassulaceae	<i>Sedum acre</i> L.	მწვავე ფუნთუმა	საყმანვილოს წამალი	სამკურნალო	მთელი მცენარე	ტყე
Cucurbitaceae	<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. & Nakai	ჩვეულებრივი საზამთრო		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Cucurbitaceae	<i>Cucumis melo</i> L.	ნესვი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Cucurbitaceae	<i>Cucumis sativus</i> L.	კიტრი; კინტირი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita maxima</i> L.	მსხვილი გოგრა	ქესტანა	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L.	აყირო; გოგრა; ხოკერა გოგრა	ჭურა; კოპეშია; ნაბლა ხაპი; ხაპი_	საკვები	ნაყოფი, თესლი	ბალ-ბოსტ.
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L. var. <i>giromontia</i>	ყაბაყი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita</i> sp.	ხაპი ()	ნაბლა ხაპი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Cupressaceae	<i>Juniperus</i> sp.	ღვია	ნეზუს ნარჩენი; ოდალაჯი	სამკურნალო, კულტურული	ქერქი, ყლორტი	ტყე
Cyperaceae	<i>Cyperus badius</i> Poir.	წამალწვრილი		სამკურნალო	ყლორტი	ტყე
Dennstaedtiaceae	<i>Pteridium tauricum</i> V.I. Krecz.	ენრის გვიმრა; ენერი		სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Dioscoreaceae	<i>Tamus communis</i> L.	ძაღლის სატაცური	ლემშური	სამკურნალო	ყლორტი	ტყე
Dryopteridaceae	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott.	ჩადუნა	გვრიმბ	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Ebenaceae	<i>Diospyros lotus</i> L.	იაპონური ხურმა; ჩვეულებრივი ხურმა	მარსინაია	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Ebenaceae	<i>Diospyros</i> sp.	ხურმა	ალიაღა	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Ebenaceae	<i>Diospyros virginiana</i> L.	ვირჯინიული ხურმა; ხურმა		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Equisetaceae	<i>Equisetum arvense</i> L.	შვიტა	თუნთიშ ქემი	სამკურნალო	ყლორტი	ტყე
Equisetaceae	<i>Equisetum telmateia</i> L.	შვიტა		სამკურნალო	ყლორტი	ტყე
Ericaceae	<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.	მაღალი მოცვი; მოცვი მაღალი	მეგმულდ; ცინყა; მელიშია	საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი, ფოთოლი	ტყე
Ericaceae	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	ბალის მარწყვი; მოცვი	მინდორიში მელიშია; მეგმულდ	საკვები	ნაყოფი, ფოთოლი	ტყე
Ericaceae	<i>Vaccinium</i> sp.	მოცვი	მელიშია	საკვები	ნაყოფი	ტყე
Ericaceae	<i>Vaccinium uliginosum</i> L.	ლურჯი მოცვი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.

Euphorbiaceae	<i>Euphorbia</i> sp.	რძიანა	მაბჟალია	ცხოვ. საკვები, საკვები	ყლორტი, ფოთოლი	ტყე
Fabaceae	<i>Albizzia julibrissin</i> Durazz.	ლენქორანული ალბიცია	მალურია	ნაკეთობები	ღერო	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Galega orientalis</i> Lam.	ხობშუბლა		საკვები, სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Fabaceae	<i>Glycine max</i> (L.) Merr.	სოია; მუხუდო		საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Lathyrus roseus</i> Steven	არჯაკელი	ზერჩო	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Fabaceae	<i>Onobrychis</i> sp.	ესპარცეტი		ცხოველ. საკვები, საკვები	ნორჩი ყლორტი, მთელი მცენარე	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Phaseolus sativus</i> L.	ლობიო; ძირის ლობიო; ჩვეულებრივი ლობიო	ლებია	საკვები	თასლი, ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Pisum sativum</i> L.	მინდვრის ბარდა	ცერცვი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	აკაცია; ეკლის ხე; ცრუაკაცია		მშენებლობა, ნაკეთობები, საკვები	ღერო, ყვავილი, ნორჩი ყლორტი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Fabaceae	<i>Trifolium</i> sp.	სამყურა		ცხოვ. საკვები, საკვები	მთელი მცენარე	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Trigonella caerulea</i> (L.) Ser.	ულუმბო; შამბრიკა	უცხო სუნელი	საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Fabaceae	<i>Vicia faba</i> L.	ცერცვი		საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Fagaceae	<i>Carpinus caucasica</i> Grossh.	რცხილა		შეშა, ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Fagaceae	<i>Castanea sativa</i> Mill.	ჩვეულებრივი წაბლი; წაბლი	გვიჯ; ჭუბური	საკვები, ნაკეთობები, მშენებლ.	ღერო	ტყე
Fagaceae	<i>Fagus orientalis</i> Lipsky	აღმოსავლური წიფელი; წიფელი; წიფელა	წიფური	საკვები, ნაკეთობები	ღერო, თესლი	ტყე
Fagaceae	<i>Quercus dschorochensis</i> C. Koch	ჭოროხის მუხა		სამკურნალო, ნაკეთობები	ქერქი, ყლორტი	ტყე
Fagaceae	<i>Quercus iberica</i> M. Bieb.	მუხა		მშენებლობა, ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Fungi		გუნი ნიჩგ		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Fungi		თიკნიყურა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Fungi		პილპილა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Fungi		ტეტრისოკო		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე

Fungi		ტვანასოკო		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Fungi		ფიჭვა სოკო		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Fungi		ცხვარა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Fungi		ხეთამხალი		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Gentianaceae	<i>Centaurium erythraea</i> Rafn.	ასისტავა		სამკურნალო	ფოთოლი, ყვავილი	ტყე
Gentianaceae	<i>Gentiana cruciata</i> L.	ნალველა	ასისტავა	სამკურნალო	ყლორტი	ტყე
Gentianaceae	<i>Gentiana septemfida</i> Pall.	ნალველა		სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Geraniaceae	<i>Geranium robertianum</i> L.	ნემსინვერა		საკვები	ფოთოლი	ტყე
Grossulariaceae	<i>Ribes grossularia</i> L.		ოფლენდ	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Grossulariaceae	<i>Ribes nigrum</i> L.	მოცხარი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Grossulariaceae	<i>Ribes rubrum</i> L.	ჩვეულებრივი მოცხარი; მთის ყურძენი	მერცხალა; ჩხარაზი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Guttiferae	<i>Hypericum</i> sp.	კრაზანა	მუუაში ოსური	სამკურნალო	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Helleboraceae	<i>Helleborus caucasicus</i> R. Br.	ხარისძირა; ხარძენი	წიმწარ	ვეტერინ.	ღერო, მთელი მცენარე	ტყე
Iridaceae	<i>Crocus sativus</i> L.	ზაფრანა ეკლის ხე;		საკვები	ყვავილი	ბალ-ბოსტ.
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.	ჩვეულებრივი კაკლის ხე; ნიგოზი	ცრუაკაცია; კაკალი	საკვები, ნაკეთობები	ნაყოფი, ღერო	ბალ-ბოსტ.
Juglandaceae	<i>Pterocarya pterocarpa</i> (Michx.) Kunth ex Iljinsk.	ლაფანი	ლეფონი	შხამიანი, ნაკეთობები	ფოთოლი, ყლორტი	ტყე
Lamiaceae	<i>Glechoma hederacea</i> L.	ომოშა , ომოშია		სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Lamiaceae	<i>Lamium album</i> L.	ჭინჭრისდედა (")		საკვები	ფოთოლი	ტყე
Lamiaceae	<i>Mentha aquatica</i> L.	ტენცო		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> (L.) L.	ტყის პიტნა			ფოთოლი, ყლორტი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Lamiaceae	<i>Mentha pulegium</i> L.	ომბალო	ყვალმინთა	საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Lamiaceae	<i>Mentha x piperita</i> L.	ბალის პიტნა; პიტნა		საკვები	ყლორტი, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Lamiaceae	<i>Ocimum basilicum</i> L.	რეჰანი	სამშურე; შამკვლავი	საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Lamiaceae	<i>Ocimum basilicum</i> var. <i>purpurascens</i> Benth.	რეჰანი	წითელი რეჰანი	საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Lamiaceae	<i>Satureja hortensis</i> L.	ქონდარი ბალისა		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Lamiaceae	<i>Satureja laxiflora</i> K. Koch	ტყის ქონდარი		საკვები, სამკურნალო	ყლორტი, ფოთოლი	ტყე
Lamiaceae	<i>Satureja spicigera</i> (C. Koch) Boiss.	ონჭო ; ომბალო	ჭვინი; ჭვინ	საკვები, სამკურნალო	ყლორტი, ფოთოლი	ტყე
Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.	დაფნა		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Liliaceae	<i>Lilium</i> sp.	დათვისკიტრა (")		საკვები	ფოთოლი	ტყე

Lythraceae	<i>Punica granatum</i> L.	ბროწეული; ბერწეული		საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი	ტყე
Malvaceae	<i>Malva neglecta</i> L.	ბალბა; მოლოქა		საკვები	ფოთოლი	ტყე
Malvaceae	<i>Malva</i> sp.	ბალბა; მოლოქა		საკვები	ყლორტი	ბალ-ბოსტ.
Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.	ბალბა; მოლოქა		საკვები	ფოთოლი	ტყე
Malvaceae	<i>Tilia caucasica</i> Rupr.	ცაცხვი; კავკასიური ცაცხვი	ცხაცხუ	საკვები, ნაკეთობები	ღერო, ქერქი, ყვავილი, ფოთოლი	ტყე
Melanthiaceae	<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	შხამა		ვეტერინ.	ფოთოლი	ტყე
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	ლეღვი	ლული	საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	თუთა	ჟოლი	საკვები, ნაკეთობები	ნაყოფი, ღერო	ბალ-ბოსტ., ტყე
Moraceae	<i>Morus nigra</i> L.	ხართუთა	ჟოლი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Myrtaceae	<i>Acca sellowiana</i> (O. Berg.) Burret	ფეიხთა		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Myrtaceae	<i>Eucalyptus saligna</i> Sm.	ევკალიპტი		მშენებლ., სამკურნალო	ღერო, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Oleaceae	<i>Fraxinus oxycarpa</i> M. Bieb. ex Willd.	იფანი; კოპიტი	მეჯოორლა	ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Onocleaceae	<i>Mattheuccia struthiopteris</i> (L.) Todd.	ჩადუნა	გვიმრა	ცხოველ. საკვები,	ფოთოლი	ტყე
Orobanchaceae	<i>Pedicularis</i> sp.	სატილია	კიტრაფურცელა	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Papaveraceae	<i>Chelidonium majus</i> L.	ქრისტესისხლა	ნანიფუ	ვეტერინ., სამკურნალო	ლატექსი	ტყე
Parmeliaceae	<i>Usnea barbata</i>	უსნეა	ბაბუნჯერა	ცხოველ. საკვები, საკვები	მთელი მცენარე	ტყე
Paulowniaceae	<i>Paulownia tormentosa</i> (Thunb.) Steud.	პავლოვნია	ადამიშ ჭა	ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Physalacriaceae	<i>Armillariella mellea</i> (Vahl) P. Kumm	მანჭკვალა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Phytolaccaceae	<i>Phytolacca americana</i> L.	ჭიაფერა	ფერვა; ჯამფეზია	სამკურნალო, ნაკეთობები	ქერქი, ფესვი	ტყე
Pinaceae	<i>Abies nordmanniana</i> (Steven) Spach	კავკასიური სოჭი; სოჭი	ნეზუ; ნეზვრა	ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Pinaceae	<i>Picea orientalis</i> (L.) Peterm.	აღმოსავლური ნაძვი; ნაძვი	ნეზუ; ტახრა	სამკურნალო, ნაკეთობები, მშენებლ.	ღერო, ფოთოლი	ტყე
Pinaceae	<i>Pinus kochiana</i> Klotzsch ex K. Koch	ფიჭვი (')		მშენებლ.	ღერო	ტყე

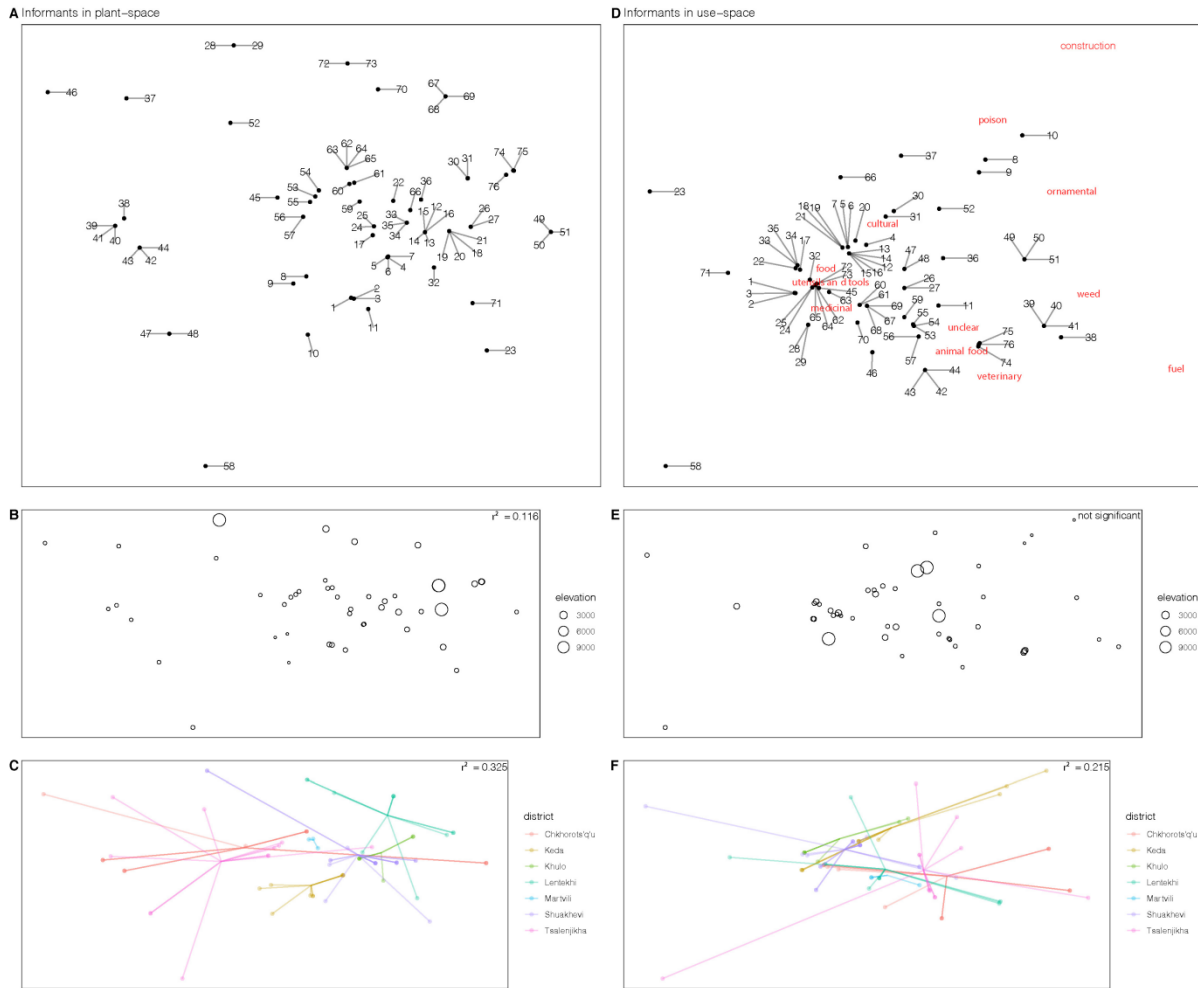
Pinaceae	<i>Pinus sosnowskyi</i> Nakai	კავკასიური ფიჭვი	გები; კატარი	სამკურნალო, ნაკეთობები, მშენებლ.	ღერო	ტყე
Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> L.	მრავალძარღვა;	მაჯარღვია	სამკურნალო, ნაკეთობები	ფოთოლი, ფესვი	ტყე
Plantaginaceae	<i>Valeriana officinalis</i> L.	კატაბალახა		სამკურნალო	ფესვი	ტყე
Plantaginaceae	<i>Veronica anagalis</i> L.	ჩიანდარი	ჭიანდარი	სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Pleurotaceae	<i>Pleurotus ostreatus</i> (Jacq. ex Fr.) P. Kumm	კალმახა; ხის სოკო	ტყუბულ	საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე
Poaceae	<i>Agropyron repens</i> (L.) P. Beauv.	კაპუეტა	წელა	ცხოველ. საკვები, საკვები	მთელი მცენარე	ტყე
Poaceae	<i>Digitaria</i> sp.	მწყერფება	ჭყოჭყოტი	ცხოველ. საკვები, საკვები	მთელი მცენარე	ტყე
Poaceae	<i>Festuca djimilensis</i> Boiss. & Balansa	თომი	წერეჭვი	ნაკეთობები	ყლორტი	ტყე
Poaceae	<i>Hordeum vulgare</i> L.	ქერი		ცხოველ. საკვები, საკვები	ყლორტი, მთელი მცენარე, თესლი	ბალ-ბოსტ.
Poaceae	<i>Oplismenus undulatifolius</i> (Ard.) P. Beauv.	მჭადა		დეკორატიული	მთელი მცენარე	ტყე
Poaceae	<i>Panicum milanjanum</i> Rendle	ფეტვი		საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Poaceae	<i>Setaria italica</i> (L.) P. Beauv.	ლომი	ღუმეშ ღუმე	საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Poaceae	<i>Setaria viridis</i> (L.) P. Beauv.	მწვანე ძურწა		ცხოველ. საკვები, საკვები	თესლი, მთელი მცენარე	ტყე
Poaceae	<i>Triticum</i> sp.	ხორბალი	ქობალი	საკვები, საკვები	თესლი	ბალ-ბოსტ.
Poaceae	<i>Zea mays</i> L.	სიმინდი	ლატი	ცხოველ. საკვები, სამკურნალო	თესლი, ნორჩი ყლორტები, მტვრიანები	ბალ-ბოსტ.
Polygonaceae	<i>Persicaria maculosa</i> Gray	ბოსტნის წალიკა	სარდაკია	სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Polygonaceae	<i>Polygonum aviculare</i> L.	ჩვეულებრივი მათიტელა	გველიში ლაკარტი	სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Polygonaceae	<i>Polygonum carneum</i> C. Koch	დვალურა		საკვები, სამკურნალო	ფოთოლი, ფესვი	ტყე
Polygonaceae	<i>Polygonum hydropiper</i> L.	წალიკა	სარდაკია	სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Polygonaceae	<i>Polygonum panjutini</i> Kharkev.	პანიუტინის მათიტელა	ვერდელი	საკვები	ყლორტი	ტყე
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	კოკომუჯა		საკვები	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.

Polygonaceae	<i>Rumex alpinus</i> L.	მთის ლოლო	ტელეფი	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Polyporaceae	<i>Fomes fomentarius</i> (L.) Fr.	აბედი	წერესწრო	ნაკეთობები	მთელი მცენარე	ტყე
Polyporaceae	<i>Polyporus squamosus</i> (Huds.) Fr.	ძერა		საკვები	მთელი მცენარე	ტყე
Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.	დანდური		საკვები	ყლორტი, ფოთოლი	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Primulaceae	<i>Cyclamen coum</i> subsp. <i>caucasicum</i> K. Koch O. Schwarz	ყოჩივარდა	ლორიკვაშლა	ვეტერინ.	ძირხვენა	ტყე
Primulaceae	<i>Cyclamen vernum</i> Sweet	ყოჩივარდა	კარაკუნჩხი; კვარკვალია; კვარკვალია	ვეტერინ., სამკურნალო	ძირხვენა	ტყე
Primulaceae	<i>Primula woronowii</i> Losinsk.	ტყის ფურისულა	ბაბილო	საკვები	ფოთოლი	ტყე
Primulaceae	<i>Primula vulgaris</i> subsp. <i>rubra</i> (Sm.) Arcang.	ფურისულა	სანრიპინა	საკვები	ფოთოლი, ყვავილი	ტყე
Pteridaceae	<i>Pteris cretica</i> L.	ტაბელა		სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Ranunculaceae	<i>Ranunculus</i> sp.	ბაია	ბაიე	სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Rhamnaceae	<i>Frangula alnus</i> Mill.	ხეჭრელი	ლეკუხა	კულტურული	ღერო	ტყე
Rhododendraceae	<i>Rhododendron caucasicum</i> Pall.	დეკა	შგორი; ხვამლა	სამკურნალო, შეშა	ფოთოლი, ყლორტი	ტყე
Rhododendraceae	<i>Rhododendron luteum</i> Sweet	იელი	იბლი	საკვები, დეკორატიული	ყვავილი, მთელი მცენარე	ტყე
Rhododendraceae	<i>Rhododendron ponticum</i> L.	შკერი	ფშკერი; შკმერი	ცხოველ. საკვები, სამკურნალო, ნაკეთობა	ფოთოლი	ტყე
Rosaceae	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	ბირკავა	ბანკარია	სამკურნალო	თესლი	ტყე
Rosaceae	<i>Aruncus vulgaris</i> Raf.	მეკენძალა ()	აჯორიკა; აჯორიკელა	საკვები	ყვავილი, ფოთოლი	ტყე
Rosaceae	<i>Cerasus</i> sp.	ბალი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Crataegus curvisepala</i> Lindm.	წითელი კუნელი	ბუცაანცი; ჯოლიორიშ კურკანტელა	საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი	ტყე
Rosaceae	<i>Fragaria vesca</i> L.	მარწყვი	ტყის მარწყვი; ციმუა	სამკურნალო, საკვები	მთელი მცენარე, ფოთოლი	ტყე
Rosaceae	<i>Fragaria virginiana</i> Mill	ბალის მარწყვი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Fragaria x ananassana</i> Duchesne ex Rozier	ბალის მარწყვი	ხენდრო	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Fragaria x ananassana</i> Duchesne ex Rozier	მარწყვი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Geum urbanum</i> L.	ნიგვზისძირა	მარიამხელა	სამკურნალო	ფესვი, ფოთოლი	ტყე
Rosaceae	<i>Malus orientalis</i> Uglizk.	ვაშლი; მაჟალო	ანტონოვკა; ბანანა; ბანანი ;ბერა; გონივრა; გორდელი; გორის	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.

			ვაშლი; დემირალა; დემირმა; ივერია; კეხურა; კიტრა; კიტრავაშლა; ლიტრივკა; პანტე უშქური; რუსული ვაშლი; სენაპი; შამპანურა; შამპანური; შაფრანი; ქალია			
Rosaceae	<i>Mespilus germanica</i> L.	ზღმარტლი	ჟუნტუ; ცქუმუნტური ვინბალი; თეთრი	საკვები	ნაყოფი	ტყე
Rosaceae	<i>Prunus avium</i> (L.) L.	ბალი	ბალი; კახამბალა; მაისის ბალი; ხართვალა	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus cerasus</i> L.	ალუბალი	თეთრი ბალი; კახამბალი; შავი ბალი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	ტყემალი; ნითელი		საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ., ტყე
Rosaceae	<i>Prunus insititia</i> L.	ტყემალი ლოღნოშო		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus laurocerasus</i> L.	წყავი; წყი		საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი	ტყე
Rosaceae	<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch	ატამი		საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus</i> sp.	ბალი; ქლიავი	საქერა; თეთრი ოტური; თეთრი ქლიავი; კორკიმელი; ოტური; სამჭედურა; ღორა ქლიავი; ჭანჭური	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus spinosa</i> L.	კვინჩხაი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus vachuschtii</i> Bregaze	ალუნა		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus vulgaris</i> Mill.	ალუბალი	ვიშნაბალი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Prunus x domestica</i> L.	ქლიავი	ჭანჭური	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Pyrus caucasica</i> Fed.	პანტა	პანტე სხული	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Rosaceae	<i>Pyrus communis</i> L.	მსხალი	აზარნაქი; ბარაქა; ბილა; ბოქშვა; გულაბი; თავრაჯული; თავლამსხალა; თეთრი მარკოვი; თეთრუა; კაცითავა; ბოქშვა ბოქშვა;	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.

				კიფერი; მარკოვი; მაქერი; მახრობელა; მესარა; მსხალთეთრა; მწარია; ნიკანდრა; რბილა; საზამთრო; სართულა; სასელა; საჭურა; საჭურა; სხალაყირა; უწყვეტა; ღანჯაში; ყაბარმუთი; შავგულა; შავი მარკოვი; ძუშა; ჭილებურა; ჭილოფი; ხატურა; ხეჭეჭურა; ხეჭეჭური; ჯიხარაჯული			
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	ასკილი	ეშმაკიში მართახი	სამკურნალო, ცხოველ. საკვები	ნაყოფი, ტლორტი	ტყე	
Rosaceae	<i>Rosa</i> sp.	ასკილი	ვარდი	საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი, ყვავილი	ტყე	
Rosaceae	<i>Rubus idaeus</i> L.	ჟოლო	იმღვა; მალინა	საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ., ტყე	
Rosaceae	<i>Rubus</i> sp.	მაყვალა	მუია; მუყი	საკვები, სამკურნალო	ნაყოფი, ფოთოლი	ტყე	
Rosaceae	<i>Rubus caesius</i> L.	ძაღლმაცვალა	მაყვალა	საკვები	ნაყოფი	ტყე	
Rosaceae	<i>Sorbus aucuparia</i> K. Koch	ცირცელი	ჭვაჭა	საკვები	ნაყოფი	ტყე	
Rosaceae	<i>Sorbus torminalis</i> C.Crantz.		ამჩვაშა; დათვამსხალა; მურგუ	სამკურნალო	ნაყოფი	ტყე	
Russulaceae	<i>Lactarius deliciosus</i> (L. ex Fr.) S.F. Grey	მჭადა; ჭაღუა; ჭკაღუა		საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე	
Russulaceae	<i>Lactarius piperatus</i> (L.) Pers.	არქისოკო	ბერუითავი	საკვები	ნაყოფსხეული	ტყე	
Rutaceae	<i>Citrus limon</i> (L.) Burm. f.	ლიმონი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.	
Rutaceae	<i>Citrus sinensis</i> Osbeck	ფორთოხალი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.	
Rutaceae	<i>Citrus unshiu</i> Marcov.	მანდარინი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.	
Salicaceae	<i>Populus tremula</i> L.	ვერხვი	ვერხვლა	ნაკეთობები	ღერო	ტყე	
Salicaceae	<i>Salix caprea</i> L.		კატჯვარი	სამკურნალო	ქერქი	ტყე	
Salicaceae	<i>Salix caprea</i> L.	მდგნალი	ბაგუნდ	ნაკეთობები	ღერო	ტყე	
Santalaceae	<i>Viscum album</i> L.	ფითრი	ლეყვი	სამკურნალო	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.	
Sapindaceae	<i>Acer platanoides</i> L.	ლეკა; ლეკის ხე		ნაკეთობები	ღერო	ტყე	
Sapindaceae	<i>Acer trautvetteri</i> Medw.	თეკერი; მაღალმთის ბოკვი	თეკერი; ჩამფა; ჩამხვა	ნაკეთობები	ღერო	ტყე	
Smilacaceae	<i>Smilax excelsa</i> L.	ეკალიჩი; ეკალა		საკვები	ფოთოლი	ტყე	

Solanaceae	<i>Atropa caucasica</i> Kreyer	შმაგა	ქარნამალა	სამკურნალო	ნაყოფი	ტყე
Solanaceae	<i>Capsicum annuum</i> L.	წინაკა ბულგარული	პიმპილი	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Solanaceae	<i>Capsicum annuum</i> ssp. <i>bulgari</i>	წინაკა; ბულგარული;		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Solanaceae	<i>Datura stramonium</i> L.	წინაკა წითელი	მეხმიროოლ	ვეტერინ.	თესლი	ტყე
Solanaceae	<i>Lycopersicum esculentum</i> L.	ლემა პომიდორი; პომინდორი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Solanaceae	<i>Nicotiana tabacum</i> L.	თამბაქო	სამსუნი; ტრაპიზიანი; თუთინ	კულტურული	ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Solanaceae	<i>Solanum melogena</i> L.	ბადრიჯანი		საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Solanaceae	<i>Solanum tuberosum</i> L.	კარტოფილი		საკვები	ძირხვენა, ფოთოლი	ბალ-ბოსტ.
Staphyleaceae	<i>Staphylea colchica</i> Steven	ჩვეულებრივი ჯონჯოლი	ბოტიყვერა; კამპარი; კაფარი	საკვები	ყვავილი	ტყე
Taxaceae	<i>Taxus baccata</i> L.	ურთხელი	მეგეფი	ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Taxodiaceae	<i>Cryptomeria japonica</i> (Thunb. ex L. f.) D. Don	კრიპტომერია		დეკორატიული, ნაკეთობები	ღერო	ბალ-ბოსტ.
Thymeleaceae	<i>Daphne mezereum</i> L.	მაჭალვერი	ჭანჭყაპურა	სამკურნალო	ფოთოლი	ტყე
Ulmaceae	<i>Ulmus elliptica</i> C. Koch	თელა; თელადუმა	ცაირა; ჭიჭენდი	მშენებლ.	ღერო	ტყე
Ulmaceae	<i>Ulmus elliptica</i> C. Koch	თელადუმა		საკვები, ნაკეთობები	ღერო, ქერქი, ყვავილი, ფოთოლი	ტყე
Ulmaceae	<i>Ulmus</i> sp.	თელადუმა	ცაირა	ნაკეთობები	ღერო	ტყე
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	ჭინჭარი; ჭუჭელია		სამკურნალო, საკვები	ფოთოლი	ტყე, ბალ-ბოსტ.
Verbenaceae	<i>Verbena officinalis</i> L.	ცოცხანა; მაქოსალაია		სამკურნალო	მთელი მცენარე	ტყე
Vitaceae	<i>Vitis labrusca</i> L.	იზაბელა	იზაბელა ჭეიშვილი; ადესა; ალადასტური; დამსკიპალეცი; ადესა; თეთრი ადესა; თითა;	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.
Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i> L.	იზაბელა	კაჭიჭა; მოლდავური ადესა; ნოე; ალადასტური; ჩხავერი; დირბულა; ოჯალეში; სამეფო ყურძენი; ცოლიკაური	საკვები	ნაყოფი	ბალ-ბოსტ.

ნახ. 2. მონაწილეების ორდინაცია დასახელებული მცენარეების (A,B,C) და მათი გამოყენების მიხედვით (D,E,F). მონაწილეები დიფერენცირება უფრო ჩანს მცენარეების მიხედვით (A, ნაჩვენებია მხოლოდ მონაწილეები და არა მცენარეები ვიზუალურად უკეთ აღქმისთვის), ვიდრე გამოყენების მიხედვით (D, ნაჩვენებია მონაწილეებიც და გამოყენების კატეგორიებიც)

ცხრილი 2. მონაწილეები

informant code	gender	age	community	elevation m	district
301	მამრ	70	მერისი	736	Keda
302	მდედრ	50	მერისი	736	Keda
303	მდედრ	50	მერისი	736	Keda
304	მამრ	36	უჩხითი	400	Keda
305	მდედრ	40	უჩხითი	400	Keda
306	მდედრ	50	უჩხითი	400	Keda
307	მდედრ	40	უჩხითი	400	Keda
308	მამრ	55	დოლოგანი	160	Keda
309	მდედრ	50	დოლოგანი	160	Keda
310	მდედრ	53	დოლოგანი	160	Keda
311	მამრ	57	ჭვანა	549	Shuakhevi
312	მამრ	70	გოგაძეები	1335	Shuakhevi
313	მამრ	46	გოგაძეები	1335	Shuakhevi
314	მდედრ	63	გოგაძეები	1335	Shuakhevi
315	მდედრ	60	გოგაძეები	1335	Shuakhevi
316	მდედრ	35	გოგაძეები	1335	Shuakhevi
317	მდედრ	76	ცენტრი	420	Shuakhevi
318	F	52	ჭვანა	549	შუახევი

319	M	55	ჭვანა	549	შუახევი
320	F	45	ჭვანა	549	შუახევი
321	M	35	ჭვანა	549	შუახევი
322	M	42	ცივაძეები	475	შუახევი
323	F	95	ცივაძეები	475	შუახევი
324	M	64	ცივაძეები	475	შუახევი
325	F	59	ცივაძეები	475	შუახევი
326	F	49	გომარდული	11230	შუახევი
327	F	78	გომარდული	11230	შუახევი
328	M	72	გომარდული	11230	შუახევი
329	M	82	გომარდული	11230	შუახევი
330	F	69	ფუშრუკაული	11230	ხულო
331	M	76	ფუშრუკაული	11230	ხულო
332	F	44	სხალთა	800	ხულო
333	M	83	ფაჩხა	1172	ხულო
334	M	48	ფაჩხა	1172	ხულო
335	M	40	ფაჩხა	1172	ხულო
336	F	59	სამიქაო	320	წალენჯიხა
337	F	73	სამიქაო	320	წალენჯიხა
338	M	63	სამიქაო	320	წალენჯიხა
339	F	53	ნაფიჩხოვო	244	ჩხოროწყუ
340	F	50	ნაფიჩხოვო	244	ჩხოროწყუ
341	M	72	ნაფიჩხოვო	244	ჩხოროწყუ
342	F	66	ნაფიჩხოვო	244	ჩხოროწყუ
343	M	80	ნაფიჩხოვო	244	ჩხოროწყუ
344	M	55	ნაფიჩხოვო	244	ჩხოროწყუ
345	M	91	მუხური	260	ჩხოროწყუ
346	M	55	მუხური	260	ჩხოროწყუ
347	F	65	ენერი	320	წალენჯიხა
348	M	35	ენერი	320	წალენჯიხა
349	M	42	მუჟავა, საშონიო	320	ჩხოროწყუ
350	F	40	მუჟავა, საშონიო	320	ჩხოროწყუ
351	F	40	მუჟავა, საშონიო	320	ჩხოროწყუ
352	M	67	სამიქაო	300	წალენჯიხა
353	M	84	სქური	375	წალენჯიხა
354	M	57	სქური	375	წალენჯიხა
355	M	55	სქური	375	წალენჯიხა
356	M	65	მუხური	375	წალენჯიხა
357	M	55	მუხური	375	წალენჯიხა
358	F	70	გახარა	400	წალენჯიხა
359	M	80	სალხინო	400	მარტვილი
360	M	75	სალხინო	400	მარტვილი
361	F	75	სალხინო	400	მარტვილი
362	F	45	ჯიხაშკარი	300	ჩხოროწყუ
363	F	70	ჯიხაშკარი	300	ჩხოროწყუ
364	M	70	ჯიხაშკარი	300	ჩხოროწყუ
365	M	45	ჯიხაშკარი	300	ჩხოროწყუ
366	F	66	ლენტეხი	755	ლენტეხი
367	M	83	შქედი	1300	ლენტეხი
368	F	40	შქედი	1300	ლენტეხი
369	F	70	შქედი	1300	ლენტეხი
370	M	53	შქედი	1300	ლენტეხი
371	F	77	შქედი	1300	ლენტეხი
372	M	53	ცანა	1800	ლენტეხი
373	M	55	ცანა	1800	ლენტეხი
374	F	80	ლეუშერი	1300	ლენტეხი
375	F	77	ლეუშერი	1300	ლენტეხი
376	M	25	ლეუშერი	1300	ლენტეხი

ცხრილი 3. მონაწილეთა მიერ დასახელებული მცენარეების სახეობების მიხედვით ორდინაციის მორგება გარემოს ფაქტორებზე.

	r ²	p-სიდიდე
ასაკი	0.0160	0.561
სიმალლე ზ.დ.	0.1539	0.003 **
სქესი	0.0158	0.306
სოფელი	0.7433	0.001 ***
რაიონი	0.2781	0.001 ***

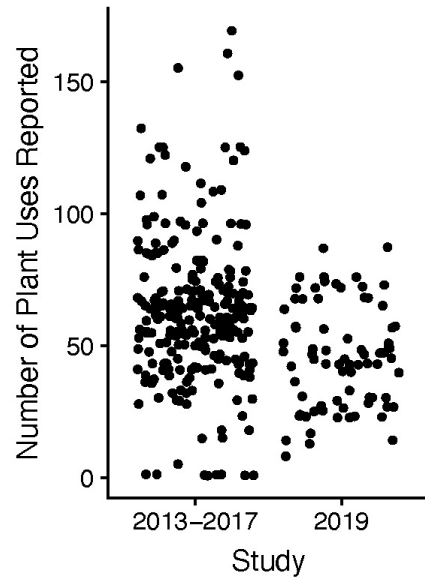
ცხრილი 4. მონაწილეთა მიერ აღწერილი მცენარეების გამოყენების მიხედვით ორდინაციის მორგება გარემოს ფაქტორებზე.

	r ²	p-სიდიდე
ასაკი	0.0562	0.113
სიმალლე ზ.დ.	0.0071	0.748
სქესი	0.0148	0.348
სოფელი	0.8244	0.001 ***
რაიონი	0.2148	0.001 ***

კვლევის რეგიონში ჩაწერილი მცენარეების რაოდენობაც და მათი გამოყენების მრავალგვარობაც ბევრად ნაკლები იყო, ვიდრე საქართველოს სხვა პროვინციებში: თუკი აჭარაში, ქვემო სვანეთსა და სამეგრელოში მონაწილემ საშუალოდ იცოდა 44 მცენარის სახეობა და ასახელებდა საშუალოდ 45,8 გამოყენების კატეგორიას, საქართველოს სხვა რეგიონებში ეს მაჩვენებლები იყო 58,1 და 62,7 (ნახ. 3 და 4). მცენარეების ცოდნის სიმცირე გამოკვეთილი იყო უფრო ტყის და ნაკლებად ბაღ-ბოსტნის მცენარეების შემთხვევაში (ნახ. 5). მაგრამ, გამოყენების კატეგორიების ნაკლები ცოდნა მნიშვნელოვანი იყო ტყის, მაგრამ არა ბაღ-ბოსტნის მცენარეების შემთხვევაში (ნახ. 6).

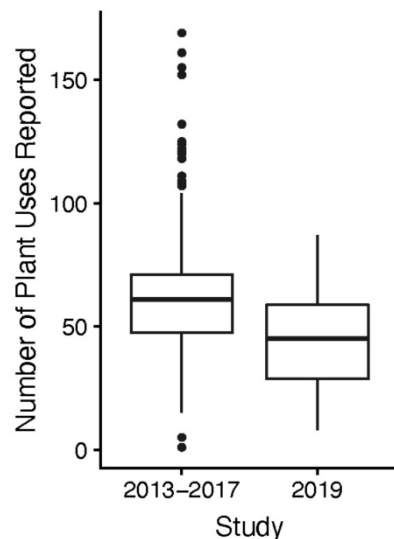
მიღებული შედეგების განხილვა

როგორც ვივარაუდეთ, კვლევის რეგიონში აღრიცხული მცენარეთა სახეობები, ისევე როგორც მათი გამოყენების გზები მრავალფეროვნებით ბევრად ჩამორჩება საქართველოს სხვა რეგიონებში დოკუმენტირებულ ანალოგიურ მაჩვენებლებს: საშუალოდ რესპოდენტი ასახელებდა 41,1 მცენარეს და 42,4 გამოყენებას (სხვა რეგიონებში ეს საშუალოები შედარბამისად იყო 58,1 და 62,7) და უახლოვდებოდა სვანეთ-ლერჩუმისა და ხევსურეთის (Bussmann *et al.* 2014, 2016a) და სამცხე-ჯავახეთის (Bussmann *et al.* 2017a,b) მაჩვენებლებს, რაც ჩამოუვარდება მცენარეებისა და მათი გამოყენების ჩანაწერებს დანარჩენ საქართველოში (Bussmann *et al.* 2016c, Bussmann 2017; Zenderland *et al.* 2019). თუმცა, ისევე როგორც დანარჩენ საქართველოში, სამკურნალო მცენარეები უმთავრესად ტყიდან მოჰქონდათ, საკვები მცენარეები კი ძირითადად ბაღ-ბოსტანში მოყავდათ (Bussmann *et al.* 2017a; Pieroni and Söukand 2017).

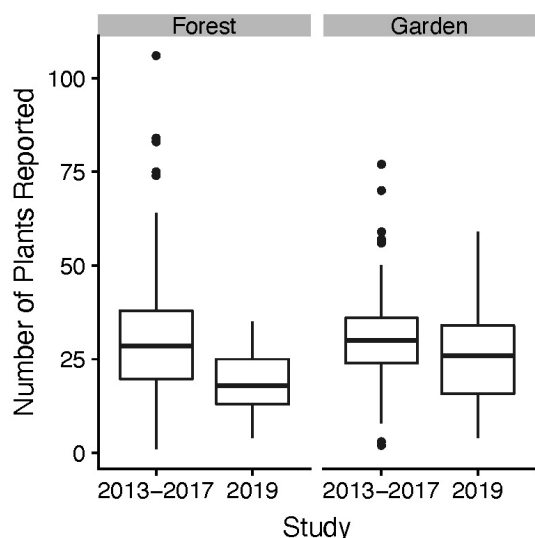

ნახ. 3. ყოველი მონაწილის მიერ დასახელებული მცენარეების რიცხვი ამ კვლევისა (2019 წ.) და საქართველოში წინა წლებში ჩატარებულ კვლევებთან შედარებით (2013-2017 წწ.).

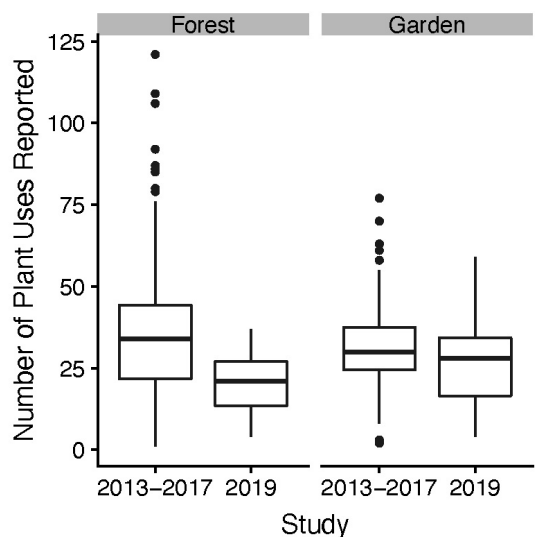
სახეობების უმრავლესობა და მათი გამოყენება ფართოდ იყო გავრცელებული მთელს რეგიონში. მთლიანობაში მონაწილეებმა აჩვენეს მაღალი კონსენსუსი (IC) გამოყენების ყველა კატეგორიაში (ცხრილი 5). მცენარეების გამოყენება ფხლად საკნაოდ უზრეველო იყო კვლევის რეგიონში.

ნახ. 4. ყოველი მონაწილის მიერ დასახელებული მცენარეთა გამოყენების კატეგორიათა რიცხვი ამ კვლევისა (2019 წ.) და საქართველოში წინა წლებში ჩატარებულ კვლევებთან შედარებით (2013-2017 წწ.).

ნახ. 5. ყოველი მონაწილის მიერ ტყისა და ბაღ-ბოსტნის მცენარეული სახეობების ცოდნა.

ცხრილი 5. მონაწილეთა საშუალო კონსენსუსი მცენარეთა გამოყენების მიხედვით გამოკვლეულ რაიონებში, გამოყენების ჩანაწერებისა და ტაქსონების ჯამური რიცხვით.

რაიონი	N გამოყენების კატეგორია	გამოყენების ჯამი	ტაქსონების ჯამი	საშუალო ICF	ICF -ს სტაბნდარტული გადახრა
ჩხოროწყუ	11	683	145	0.82	0.11
ქედა	8	538	94	0.89	0.10
ხულო	6	413	96	0.83	0.17
ლენტეხი	8	584	126	0.78	0.16
მარტვილი	5	158	54	0.72	0.06
შუახევი	7	1375	167	0.77	0.16
ნალენჯისა	9	420	135	0.71	0.21

ნახ. 6. ყოველი მონაწილის მიერ ტყისა და ბაღ-ბოსტნის მცენარეთა სახეობების გამოყენების ცოდნა

მთლიანობაში, ამ ჩვენმა კვლევამ ევროპის სხვა რეგიონებთან შედარებით ნაკლები მცენარეები აღწუსა. საკვები მცენარეების რიცხვი ჩამოუვარდება კავკასიასა და უფრო ფართოდ ხმელთაშუაზღვის რეგიონში (Carvalho 2016; Dolina *et al.* 2017; Hajdari *et al.* 2018; Kasper-Pakosz *et al.* 2016; Korkmaz *et al.* 2016; Łuczaj *et al.* 2017, 2019; Mattalia *et al.* 2020; Melián *et al.* 2017; Mustafa *et al.* 2020; Nedelcheva *et al.* 2017; Oztürk *et al.* 2018; Polat *et al.* 2017; Pawera *et al.* 2017; Pieroni and Cattero 2018; Pieroni and Sökand 2017, 2019; Pieroni 2017; Pieroni *et al.* 2018, 2019, 2020; Savo *et al.* 2019; Sökand *et al.* 2017, 2019, 2020; Yeşil *et al.* 2019), ისევე, როგორც სამკურნალო მცენარეების (Pieroni and Sökand 2017; Nedelcheva *et al.* 2017; Melián *et al.* 2017; Sökand *et al.* 2017; Carvalho 2016; Polat *et al.* 2017; Kasper-Pakosz *et al.* 2016; Korkmaz *et al.* 2016a; Dolina *et al.* 2017; Korkmaz *et al.* 2016b; Hajdari *et al.* 2018; Oztürk *et al.* 2018; Pawera *et al.* 2017; Pieroni 2017; Pieroni *et al.* 2018). გაოცებას იწვევს საკვებად გამოყენებული სოკოების მცირე ნაირგვარობა, მით უმეტეს, როცა საქართველოს სხვა რეგიონებს ვადარებთ, როგორცაა, მაგალითად, რაჭა, სადაც სოკოების გამოყენება ძალიან გავრცელებულია (Kupradze *et al.* 2015; Busmann *et al.* 2018).

ამ კვლევის შედეგები ადასტურებენ ჩვენს ჰიპოთეზას, რომ (1) გამოკვლეულ რეგიონებში საქართველოს სხვა რეგიონებთან შედარებით ნაკლები იქნებოდა მცენარეთა გამოყენების საერთო ცოდნა, რომ (2) მცენარეთა გამოყენება უმთავრესად ბალ-ბოსტნებს ეფუძნება, რომ (3) აქ შეზღუდულია ტყის მცენარეების გამოყენება საკვებად და ფხლად, რაც ძალიან გავრცელებულია საქართველოს სხვა რეგიონებში.

დასკვნები

ტყის მცენარეების ნაკლებად მოხმარება და საერთოდ, როგორც ტყის, ისე ბალ-ბოსტნის მცენარეების ნაკლები ცოდნა აჭარასა და სამეგრელოში უნდა უკავშირდებოდეს იმ ფაქტს, რომ ამ რეგიონებში მოქმედებს დიდი ბაზრები (ბათუმი, ზუგდიდი) და განვითარებული სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა, რაც აიოლებს პროდუქციის მოძრაობას რეგიონში და ამცირებს ბევრი სახეობის მცენარის ტყეში შეგროვების თუ ბალ-ბოსტანში მოყვანის საჭიროებას. აჭარაში მოსახლეობის უმრავლესობა ბათუმის ახლოს ატარებს დროს უდიდეს ნაწილს და მაღალმთიან სოფლებში მხოლოდ ზაფხულში ადიან. სამეგრელოს შემთხვევაში, მთელი ეს კუთხე შედარებით დაბალ სიმაღლეებზე მდებარეობს, ბაზრებთან იოლი წვდომით. ტყის მცენარეებზე მოთხოვნილება, როგორც ასეთი, ამ ორ რეგიონში არაა მაღალი. მიუხედავად იმისა, რომ აჭარაში მინათმოქმედება გაძნელებულია მთაგორიანი რელიეფის გამო, დაბლობები ძალიან ნაყოფიერია. ამის საპირისპიროდ, სამეგრელოში მინათმოქმედება გაადვილებულია დაბლობში მდებარეობითა და ნოყიერი ნიადაგებით, ასეთ ვითარებაში ტყიდან საკვები მცენარეების მოტანის, მაგალითად, ფხლის დასამზადებლად, აუცილებლობა არ არის. ქვემო სვანეთის მონაცემები კი გაკვირვებას იწვევს. თუმცა აქ ტყისა და ბალ-ბოსტნის მცენარეების გამოყენება სამეგრელოსა და აჭარასთან შედარებით მაღალია, მაინც მოულოდნელად მცირეა დანარჩენ საქართველოსთან შედარებით. ეს ალბათ აიხსნება მცირე ქალაქების სიახლოვეთ, სადაც საკმაოდ განვითარებული ბაზრებია. მაინც, დამატებითი კვლევა იქნება საჭირო ამ დაკვირვების ასახსნელად.

განცხადებები

შემოკლებების ნუსხა: არ გამოგვიყენებია ეთიკა და მონაწილეობაზე თანხმობა: სიტყვიერი ინფორმირებული თანხმობა მიღებულია ყველა მონაწილისაგან ინტერვიუს ჩატარებამდე.

გამოქვეყნებაზე თანხმობა: არ გამოგვიყენებია. არანაირი პირადი მონაცემი ან გამოსახულება არ გაცემულა.

ინტერესთა კონფლიქტი: ავტორები აცხადებენ ინტერესთა კონფლიქტის არ ქონას.

დაფინანსება: ამ კვლევას არ მიუღია რაიმე ფინანსური მხარდაჭერა რომელიმე კონკრეტული ფონდისგან ან კომერციული წყაროდან.

ფინანსურ ინტერესთა კონკურენცია: ავტორები აცხადებენ, რომ მათ არ აქვთ კონკურენტული ფინანსური ინტერესები.

სამადლობელი: ავტორები ემადლიერებიან აჭარის, სამეგრელოსა და ქვემო სვანეთის მოსახლეობას, ყველას, ვინც კეთილი ნება გამოიჩინა და დაგვთანხმდა ეთნობოლოგიურ გამოკითხვებში მონაწილეობას.

ავტორთა წვლილი

რვბ, ნირს, შს, ზკ, მდ, ზმ, დქ, დჭ და ქბ: კვლევის დაგეგმვა; რვბ, ნირს, შს, ზკ, მდ, დქ და ქბ: სავლე სამუშაო, რეკ: სტატისტიკური ანალიზები; რვბ, ნირს და რეკ: მონაცემთა ანალიზი და ხელნაწერის მომზადება; ყველა ავტორმა წაიკითხა, გაასწორა და მიიღო ხელნაწერის საბოლოო ტექსტი.

გამოყენებული ლიტერატურა

Akhalkatsi M, Girgvliani T, Mazanishvili L. 2018a. Crop Wild Relatives of the *Hordeum* L. genus in Georgia (South Caucasus). *Agricultural Research Technology* 14(3).

Akhalkatsi M, Goloshvili T, Gvaladze G. 2018b. Rare and Endangered Medicinal Plants of Georgia. *International Journal of Reserach Studies in Science, Engineering and Technology* 5(3):16-25.

Angiosperm Phylogeny Group. 2009 An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG III. *Botanical Journal of the Linnean Society* 161(1):105-121

Beridze T, Archvadze I, Eliadze T (eds). 2003. Major results of the first national general census of the population of Georgia, vol. 2. State Department of Statistics of Georgia, Tbilisi

Bussmann RW (ed). 2017). *Ethnobotany of the Caucasus*. Springer International Publishing, Stuttgart.

Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Batsatsashvili K, Hart RE. 2016a. Medicinal and food plants of Svaneti and Lechkhumi, Sakartvelo (Republic of Georgia), Caucasus. *Medicinal and Aromatic Plants* 5:266, doi:10.4172/2167-0412.1000266.

Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Khutsishvili M, Batsatsashvili K, Hart RE, Pieroni A. 2016b. Your poison in my pie – the use of Potato (*Solanum tuberosum* L.) leaves in Sakartvelo, Georgia (Caucasus) and Gollobordo, Eastern Albania. *Economic Botany* 70(4):431-437.

- Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Batsatsashvili K, Hart RE. 2016c. A comparative ethnobotany of Khevsureti, Samtskhe-Javakheti, Tusheti, Svaneti, and Racha-Lechkhumi, Republic of Georgia (Sakartvelo), Caucasus. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 12:43, doi:10.1186/s13002-016-0110-2.
- Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Batsatsashvili K, Hart RE. 2017a. Ethnobotany of Samtskhe-Javakheti, Sakartvelo (Republic of Georgia), Caucasus. *Indian Journal of Traditional Knowledge* 16(1):7-24.
- Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Batsatsashvili K, Hart RE. 2017b. Plants in the spa – the medicinal plant market of Borjomi, Sakartvelo (Republic of Georgia), Caucasus. *Indian Journal of Traditional Knowledge* 16(1):25-34.
- Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Khutsishvili M, Batsatsashvili K, Hart RE. 2017c. Plant and fungal use in Tusheti, Khevsureti and Pshavi, Sakartvelo (Republic of Georgia), Caucasus. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 86(2):3517, doi:10.5586/asbp.3517.
- Bussmann RW, Paniagua Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Tchelidze D, Batsatsashvili K, Hart RE. 2018. Unequal brothers – Plant and fungal use in Guria and Racha, Sakartvelo (Republic of Georgia), Caucasus. *Indian Journal of Traditional Knowledge* 17(1):7-33.
- Bussmann RW, Paniagua-Zambrana NY, Sikharulidze S, Kikvidze Z, Kikodze D, Jinjikhadze T, Shanshiashvili T, Tchelidze D, Batsatsashvili K, Bakanidze N. 2014. Wine, Beer, Snuff, Medicine and loss of diversity – Ethnobotanical travels in the Georgian Caucasus. *Ethnobotany Research and Applications* 12:237-313
- Carvalho, AM. 2016. Homegardens in North-Eastern Portugal: Former features, roles, gendered knowledge and practices. *Gaia Scientia* 10(2):10-25, doi:10.21707/gaia.v10.n02a02
- Dolina K, Jug-Dujaković M, Łuczaj Ł, Vitasović-Kosić I. 2017. A century of changes in wild food plant use in coastal Croatia: the example of Krk and Poljica. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 85(3):3508, doi:10.5586/asbp.3508
- Encyclopedia, Tbilisi.
- Flora of Georgia Committee. 1971-2011. Vol.1-16. Metsniereba, Tbilisi.
- Gagnidze R, Davitadze M. 2000. The local flora - Plant world of Georgia. *Gamomtsemloba Ach'ara*, Batumi
- Hajdari A, Pieroni A, Jhaveri A, Mustafa B, Quave CL. 2018. Ethnomedical Knowledge among Slavic Speaking People in South Kosovo. *Ethnobiology and Conservation* 7:6, doi: 10.15451/ec2018-03-07.06-1-42
- Kasper-Pakosz R, Pietras M, Łuczaj Ł. 2016. Wild and native plants and mushrooms sold in the open-air markets of southeastern Poland. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 12:45, doi:10.1186/s13002-016-0117-8
- Kordzakhia M, Javakhishvili S. 1971. *Climate of Georgia*. Ganatleba, Tbilisi
- Korkmaz M, Karakus S, Özçelik H, Selvi S. 2016b. An ethnobotanical study on medicinal plants in Erzincan, Turkey. *Indian Journal of Traditional Knowledge* 15(2):192-202.
- Korkmaz M, Karakus S, Selvi S, Çakılcıoğlu U. 2016a. Traditional knowledge on wild plants in Üzümlü (Erzincan-Turkey). *Indian Journal of Traditional Knowledge* 15(4):538-545.
- Kupradze I, Jorjadze A, Arabidze A, Beltadze T, Batsatsashvili T, Paniagua Zambrana NY, Bussmann RW. 2015. Ethnobiological Study of Svaneti Fungi and Lichens: History of Research, Diversity, Local Names and Traditional Use. *American Journal of Environmental Protection* 4(3-1):101-110.
- Łuczaj Ł, Jug-Dujaković M, Dolina K, Vitasović-Kosić I. 2019. Plants in alcoholic beverages on the Croatian islands, with special reference to rakija travarica. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* doi:10.1186/s13002-019-0332-1
- Łuczaj Ł, Tvalodze B., Zalkaliani D. 2017. Comfrey and Buttercup Eaters: Wild Vegetables of the Imereti Region in Western Georgia, Caucasus. *Economic Botany* 71(1).
- Makashvili A. 1952-1953. *Flora of Tbilisi and environs*. Metsniereba, Tbilisi. მცაშვილი ალ. თბილისის მიდამოების ფლორა, ტ. I-II, თსუ გამომცემლობა, 1958-1960.
- Makashvili A. 1991. *Botanical Dictionary. Plant Names*. 3rd ed. Metsniereba, Tbilisi. მცაშვილი, ა. 1991. ბოტანიკური ლექსიკონი. მეცნიერება, თბილისი
- Mattalia G, Söukand R., Cporvo P, Pieroni A. 2020. Dissymmetry at the Border: Wild Food and Medicinal Ethnobotany of Slovenes and Friulians in NE Italy. *Economic Botany*, doi:10.1007/s12231-020-09488-y
- McGovern P, Jalabadze M, Batiuk S, Callahan MP, Smith KE, Halla GR, Kvavadze E, Maghradze D, Rusishvili N, Bouby L, Failla O, Cola G, Mariani L, Boaretto E, Bacilieri R, This P, Wales N, Lordkipanidze D. 2018. Early Neolithic wine of Georgia in the South Caucasus. *PNAS*, doi:10.1073/pnas.1714728114
- Mustafa B, Hajdari A, Pulaj B, Quave CL, Pieroni A. 2020. Medical and food ethnobotany among Albanians and Serbs living in the Shtërpçë/Štrpçe

- area, South Kosovo. Hermed, doi:10.1016/j.hermed.2020.100344
- Nedelcheva A, Pieroni A, Dogan Y. 2017. Folk food and medicinal botanical knowledge among the last remaining Yörüks of the Balkans. *Acta Societatis Botanicorum Polonniae* 86(2):3522. Doi:10.5586/asbp.3522
- Oksanen J, Guillaume Blanchet F, Friendly M, Kindt R, Legendre P, McGlenn D, Minchin PR, O'Hara RB, Simpson GL, Solymos P, Stevens MHH, Szoecs E, Wagner H. 2017. *vegan: Community Ecology Package*. R package version 2.4-3. <https://CRAN.R-project.org/package=vegan>
- Oksanen J, Guillaume Blanchet F, Kindt R, Legendre P, Minchin PR et al. 2015. *Vegan: Community Ecology Package*. R package version 2.3-0. <http://CRAN.R-project.org/package=vegan>.
- Oztürk M, Altundağ S, Ibadullayeva J, Altay V, Aslanipour B. 2018. A comparative analysis of medicinal and aromatic plants used in the traditional medicine of Iğdir (Turkey), Nakhchivan (Azerbaijan, and Tabriz (Iran). *Pakistan Journal of Botany* 50(1):337-343.
- Pawera L, Łuczaj Ł, Pieroni A, Polesny Z. 2017. Traditional Plant Knowledge in the White Carpathians: Ethnobotany of Wild Food Plants and Crop Wild Relatives in the Czech Republic. *Hum Ecol*. doi:10.1007/s10745-017-9938-x
- Philips O, Gentry AH. 1993. The useful plants of Tambopata, Peru: I. Statistical Hypothesis tests with a new quantitative technique. *Economic Botany* 47:15-32.
- Pieroni A. 2017. Traditional uses of wild food plants, medicinal plants, and domestic remedies in Albanian, Aromanian and Macedonian villages in South-Eastern Albania. *Journal of Herbal Medicine* 9:81-90, doi:10.1016/j.hermed.2017.05.001
- Pieroni A, Cattero V. 2018. Wild vegetables do not lie: Comparative gastronomic ethnobotany and ethnolinguistics on the Greek traces of the Mediterranean Diet of southeastern Italy. *Acta Botanica Brasilica* doi:10.1590/0102-33062018abb0323
- Pieroni A, Hovsepyan, R, Manduzai AK, Sökand R. 2020. Wild food plants traditionally gathered in central Armenia: archaic ingredients or future sustainable foods? *Environment, Development and Sustainability* doi:10.1007/s10668-020-00678-1
- Pieroni A, Sökand R. 2017. The disappearing wild food and medicinal plant knowledge in a few mountain villages of North-Eastern Albania. *Journal of Applied Botany and Food Quality* 90:58-67, doi:10.5073/JABFQ.2017.090.009
- Pieroni A, Sökand R, Amin HIM, Zahir H, Kuk T. 2018. Celebrating multi-religious co-existence in central Kurdistan: The bio-culturally diverse traditional gathering of wild vegetables among Yazidis, Assyrians, and Muslim Kurds. *Human Ecology*, doi: 10.1007/s10745-018-9978-x
- Pieroni A, Sökand R. 2019. Ethnic and religious affiliations affect traditional wild plant foraging in Central Azerbaijan. *Genetic Resources and Crop Evolution* doi:10.1007/s10722-019-00802-9
- Pieroni A, Zahir H, Amin HIM, Sökand R. 2019. Where tulips and crocuses are popular food snacks: Kurdish traditional foraging reveals traces of mobile pastoralism in Southern Iraqi Kurdistan. Pieroni et al. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* doi:10.1186/s13002-019-0341-0
- Polat R, Güner B, Babacan EY, Çakılcıoğlu U. 2017. Survey of wild food plants for human consumption in Bingöl (Turkey). *Indian Journal of Traditional Knowledge* 16(3):378-384.
- Savo V, Salomone F, Bartoli F, Caneva G. 2019. When the Local Cuisine Still Incorporates Wild Food Plants: The Unknown Traditions of the Monti Picentini Regional Park (Southern Italy). *Economic Botany*, 73:1-19
- Söderlind U. 2015. Religion and diet in a multi-religious city. A comprehensive study regarding interreligious relations in Tbilisi in everyday life and on feast days. *Religion and Food*. 26:158-80.
- Sökand R, Stryamets N, Fontefrancesco MF, Pieroni A. 2020. The importance of tolerating interstices: Babushka markets in Ukraine and Eastern Europe and their role in maintaining local food knowledge and diversity. *Heliyon* 6 e03222
- Sökand R, Pieroni A. 2019. Resilience in the mountains: biocultural refugia of wild food in the Greater Caucasus Range, Azerbaijan. *Biodiversity and Conservation* doi:10.1007/s10531-019-01835-3
- Sökand, R, Hrynevich, Y, Vasilyeva, I, Prakofjewa, J, Vnukovich, Y, Paciupa, J, Hlushko, A, Knureva, Y, Litvinava, Y, Vyskvarka, S, Silivonchyk, H, Paulava, A, Kõiva, M, Kalle, R. 2017. Multi-functionality of the few: current and past uses of wild plants for food and healing in Liubań region, Belarus. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 13:10, doi:10.1186/s13002-017-0139-x
- Yeşil Y, Çelik M, Yılmaz B. 2019. Wild edible plants in Yeşilli (Mardin-Turkey), a multicultural area. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, doi: 10.1186/s13002-019-0327-y
- Zazanashvili N, Gagnidze R, Nakhutsrishvili G. 1999. Main types of vegetation zonation on the mountains of the Caucasus, *Acta Phytogeographica Suecia* 85: 7-16.
- Zenderland, J., Hart, R., Bussmann, R.W., Paniagua Zambrana, N.Y., Sikharulidze, S., Kikvidze, Z., Kikodze, D., Tchelidze, D., Khutsishvili, M., Batsatsashvili, K. 2019. The Use of "Use Value": Quantifying Importance in Ethnobotany. *Economic Botany* 73, 293-303.